

ЦЕНТЪР ЗА ОБУЧЕНИЕ – БАН

1000 София
ул. „Сердика“ № 4
<http://edu.bas.bg>

email: tdc-phd@cu.bas.bg
тел.: 02 987 31 67
02 979 52 60

Основна информация:

Име на курса: **Теория на системите и управление на риска**

Лектор: проф. д. н Борислав Градинаров

Телефон: 0888 818 332

Имейл: b.gradinarov@ips.bas.bg

Хорариум: 30 учебни часа

Анотация (до 150 думи):

Целта на курса е да запознае докторантите със същността и генезиса на теорията на системите и на системната парадигма при изучаването на природата и обществото. Специално внимание е отделено на дефинирането на отворените и сложни системи, на синергетиката и нелинейната динамика, на фракталния метод при изучаването на природата и обществото, както и при изграждането на научните теории. Специално място в курса е отделено на понятието за неопределеност и случайност – не само в природните, но и в социалните науки.

Във втората част на курса се разглежда историята и формирането на теориите за риска, неговата дефиниция, опозицията риск-шанс, както и възможните стратегии за контрол на риска. Анализират се силните и слабите страни на различните класификации на риска и се извеждат неговите базови характеристики. В курса се разглеждат и най-често използваните днес антирискови стратегии – застраховането, поделянето на риска, както и използването на системните връзки за намаляване на вредните последици от неблагоприятните бъдещи събития.

Тематично съдържание на курса (кратко описание по теми или модули):

- 1. Информацията и нейната трансформираща сила. Парадигмата на системното мислене.*
- 2. Обществото като многомерна реалност. Социалните субекти. Значението на числеността. Ролята на малките групи.*
- 3. Социалното действие. Въпросът за „двигателя“ на социалните процеси.*
- 4. Неопределеността и случайността в социален и несоциален контекст. Понятие за хаос и нелинейност.*
- 5. Фракталното „лице“ на неопределеността. Приложение на фракталния подход (самоподобие) в социалната сфера.*
- 6. Природата на системната парадигма. Генезис на Общата теория на системите.*
- 7. Отворени и сложни системи. Холизъм и партикулизъм. Обществото като отворена, сложна и холистична система.*

ЦЕНТЪР ЗА ОБУЧЕНИЕ – БАН

1000 София
ул. „Сердика“ № 4
<http://edu.bas.bg>

email: tdc-phd@cu.bas.bg
тел.: 02 987 31 67
02 979 52 60

8. *Синергетика и нелинейна динамика. Социалният системен фактор и неопределеността на обществените изменения.*
9. *Системообразуваният фактор.*
10. *Понятието риск – история, значение, подходи и интерпретация. Икономическата гледна точка. Социологическият подход към риска. Глобалистката визия и екологическия възглед.*
11. *Рискът като отношение и ценност. Шансът – другото лице на риска.*
12. *Класификациите. Дистрибутивност и транзитивност на риска. Системният (институционалният) и моралният риск.*
13. *Индивидуални антирискови стратегии.*
14. *Колективни антирискови стратегии.*
15. *Обективните и субективните предели на прогнозируемостта.*

Форми на обучение и оценяване:

Лекционна

Присъствена форма на обучение

Изпит – писмен тест и усен изпит

Компетентности, придобити в резултат на обучението (3-5 точки):

Курсът е предназначен за докторанти не само от социалните и хуманитарните, но и от природните науки. Той формира знание за системния подход като теоретичен и практически модел за решаване на проблемите. Курсът формира и умения за идентифициране на рисковете и за избор на най-удачната за конкретните ситуации стратегия за техния контрол.

По проблематиката от курса има две монографии, които подробно разглеждат предложените теми от съдържанието му - „Силата на системния фактор“ (2019) и „Риск и рискови стратегии“ (2020).

Литература:

Аджемоглу, Дарън и Робинсън, Джеймс Р., 2013, *Защо нациите се провалят (къде са корените на силата, просперитета и бедността)?*, София, изд. Изток-Запад.

Акимов, В.А., Лесных, В. В. Радаев, Н. Н., 2004, *Риски в природе, техносфере, обществе и экономике*, Москва, Деловий експрес.

ЦЕНТЪР ЗА ОБУЧЕНИЕ – БАН

1000 София
ул. „Сердика“ № 4
<http://edu.bas.bg>

email: tdc-phd@cu.bas.bg
тел.: 02 987 31 67
02 979 52 60

- Бжежински, Збигнев, 2012, Стратегическата визия, София, изд. „Обсидиан”.
- Богданов Александър Александрович, 1989, Всеобщая организационная наука (тектология), т. 1 и 2, Москва, Экономика.
- Даймънд, Джаред, 2006, Пушки, вируси и стомана, София, изд. Изток-Запад.
- Докинс, Ричард, 2015, Себичният ген, София, изд. Изток-Запад.
- Кастелс, Мануел (2004) Възходът на мрежовото общество, ИК „ЛИК“, С.
- Рийч, Робърт Б., 1992, Трудът на нациите (как да се подготвим за капитализма на XXI век), УИ „Кл. Охридски“, София.
- Градинаров, Борислав, 2005, Индивидуалност, социална общност и социално-властови отношения, сп. Философски алтернативи, бр. 6.
- Градинаров, Борислав, 2019, Силата на системния фактор, София, изд. Изток-Запад.
- Коломин, Евгений В., 1997, Страхование как економическа категория, в Финансова газета, № 35, септември.
- Лукач, Джон, 2005, Демокрация и популизъм, София, изд. „Обсидиан”.
- Проданов, Васил, 1999, Глобалните промени и съдбата на България, София, изд. къща Хр.Ботев.
- Allais, Maurice F. C., 1953, Le comportement de l'homme rationnel devant le risque: critique des postulats et axiomes de l'école Américaine, dans *Econometrica*, Vol. 21, No. 4 (Oct.), pp. 503 – 546.
- Anand, Paul, 1995, *Foundations of Rational Choice Under Risk*, Oxford University Press.
- Akerlof, George A., 1970, The Market for "Lemons": Quality Uncertainty and the Market Mechanism, in *The Quarterly Journal of Economics*, V.84, August, pp.488 – 500.
- Arrow, Kenneth J., 1982, Risk Perception in Psychology and Economics, in *Economic Inquiry*, January, v.20, No.1, pp.1 – 9.
- Luhmann, Niklas, 1995, *Social Systems*, Stanford, Stanford University Press.
- Luhmann, Niklas, 2012, *Theory of Society*, Vol. 2, Stanford, Stanford University Press.
- Maturana, Humberto R. and Varela, Francisco J., 1975, *Autopoietic Systems: A Characterization of the Living Organization* in Biological Computer Lab Report 9.4, University of Illinois, Urbana. (Reprinted in Maturana and Varela, 1980).
- Maturana, Humberto and Francisco Varela, 1980, *Autopoiesis and Cognition: the Realization of the Living*, Boston, London, D. Reidel Publishing Company.
- Menger, Carl (2007) *Principles of Economics*, Translated by James Dingwall and Bert F. Hoselitz, ed. Ludwig von Mises Institute.
- Polanyi, Karl, 1947, On belief in economic determinism in *Sociological Review*, , vol. 37, №. 1.
- Prigogine Ilya, Isabelle Stengers, 1996, *Order Out of Chaos (Man's New Dialogue with Nature)*, Bantam New Age Books.
- Rapoport, A. 1986, *General System Theory: Essential Concepts & Applications*. Cybernetics and Systems Series, Tunbridge Wells, Kent, Abacus Pres.
- Rind, David, 1999, Complexity and Climate in Science, № 284, April.

ЦЕНТЪР ЗА ОБУЧЕНИЕ – БАН

1000 София
ул. „Сердика“ № 4
<http://edu.bas.bg>

email: tdc-phd@cu.bas.bg
тел.: 02 987 31 67
02 979 52 60

Shannon Claude,E., A Mathematical Teory of Communication, in Bell System Technical Journal, 1948. Vol. 27. October, p. 379–423, 623–656.

Shannon, Claude.E., Warren Weaver, 1964, Te Mathematical Teory of Communication (1949), Urbana, University of Illinois Press Publ.

Допълнителна информация (по желание) (например: специални изисквания, лабораторно оборудване, предварителни знания):

Докторантите следва да имат завършена степен магистър без значение на специалността.